

Tadjqiqot.uz

**ЎЗБЕКИСТОН
ОЛИМЛАРИ ВА
ЁШЛАРИНИНГ
ИННОВАЦИОН
ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
ТАДҚИҚОТЛАРИ
МАВЗУСИДАГИ КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

2021

- » Хукукий тадқиқотлар
- » Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
- » Тарих саҳифаларидаги изланишлар
- » Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни
- » Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
- » Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
- » Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар
- » Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши
- » Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
- » Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
- » Физика-математика фанлари ютуқлари
- » Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
- » Кимё фанлари ютуқлари
- » Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
- » Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
- » Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Crossref

31 OKTYABR
№33

CONFERENCES.UZ

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 33-КЎП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ
2-ҚИСМ**

**МАТЕРИАЛЫ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ
33-МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ДИСТАНЦИОННОЙ
ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИИ НА ТЕМУ "НАУЧНО-
ПРАКТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ"
ЧАСТЬ-2**

**MATERIALS OF THE REPUBLICAN
33-MULTIDISCIPLINARY ONLINE DISTANCE
CONFERENCE ON "SCIENTIFIC AND PRACTICAL
RESEARCH IN UZBEKISTAN"
PART-2**

ТОШКЕНТ-2021

УУК 001 (062)

КБК 72я43

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" [Тошкент; 2021]

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" мавзусидаги республика 33-қўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 31 октябрь 2021 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2021. - 9 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн конференция 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий конференцияси таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳлил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1. Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б., ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жахон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2. Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна (Фарғона давлат университети)

3. Тарих саҳифаларидаги изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4. Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

5. Давлат бошқаруви

Доцент Шакирова Шоҳида Юсуповна (Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети)

6. Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

7. Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Ҳамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни

Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Рахмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Муסיқа ва ҳаёт

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқайом Раҳимбердиевич (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган муҳандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22.Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23.Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24.Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25.География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг ҳаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

ФАЛСАФА ВА ҲАЁТ СОҲАСИДАГИ ҚАРАШЛАР

1. Орипов Хасан Абдивахобович	
ФУҚАРОЛИК ЖАМИЯТИНИ ШАКЛЛАНИШИДА СЎЗ ЭРКИНЛИГИНИНГ	
АҲАМИЯТИ	7

ФАЛСАФА ВА ҲАЁТ СОҲАСИДАГИ ҚАРАШЛАР

ФУҚАРОЛИК ЖАМИЯТИНИ ШАКЛЛАНИШИДА СЎЗ ЭРКИНЛИГИНИНГ АҲАМИЯТИ

Орипов Хасан Абдихабобович
Самарқанд Давлат университети
таянч докторанти
Телефон: +998915248659
oripovkh@gmail.com

Аннотация: Сўз эркинлиги жамиятда ижтимоий фаолият тури сифатида пайдо бўлади ва мавжуд бўлади. Сўз эркинлигининг моҳияти бу инсоннинг жамоат олдида фикр билдиришга бўлган ҳуқуқидир. Мазкур мақолада фуқаролик жамиятининг шаклланишида сўз эркинлигининг аҳамияти ва унинг айнан фуқаролик жамияти учун асосий қадриятлардан бири эканлиги каби масалалар ёритилиб берилган.

Калит сўзлар: Жамият, фуқаролик жамияти, сўз эркинлиги, эркинлик, сўз, шахс, ҳуқуқ, онг, муносабат, фикр, оқибат, ҳақиқат, демократия.

Сўз эркинлиги - бу фуқаролик жамияти ва алоҳида шахс учун ҳаётнинг турли соҳаларида маданиятли тарзда иштирок этиш учун зарур бўлган воситадир. Фуқаролик жамияти, унинг институтлари ва қадриятлари ҳақидаги дастлабки ғоялар Европа цивилизациясининг пайдо бўлиш вақтида милоддан аввалги V-IV асрларда шаклланган. Инсон ва ҳокимият ўртасидаги муносабатлар ҳақидаги ғоялар ва тушунчаларни софистлар (Протагор, Горгиас ва бошқалар), Сократ, Афлотун, Аристотел, Эпикур, стоиклар- (Диогенес Лаэртиус, Крисипп ва унинг Рим издошлари - Сенека, Маркус Аврелий, Эпиктет) ишлаб чиққанлар. Шуниси эътиборга лойиқки, айнан қадимги даврда барча одамларнинг сиёсий ва ҳуқуқий ишларда тенг иштирок этиш тамойили биринчи бўлиб ишлаб чиқилган ва шунингдек, Протагоранинг машҳур тезисини эълон қилган, яъни: «Ҳамма нарсанинг ўлчови – бу инсон, мавжуд бўлганларнинг мавжуд бўлгани учун, ва мавжуд бўлмаганларнинг, улар мавжуд бўлмаганлиги учун».

Худди шу даврда, Афинада, милоддан аввалги V асрда эркинлик тушунчаси пайдо бўлди (энг муҳим қадимий тоифа «элеветерия»). Эркин одамнинг ҳолати «Элеветерикон»- кейинги барча фалсафий ва ҳуқуқий фикрлар томонидан идрок этилган Афлотун ва Аристотелнинг қарашларига кўра, эркин фикрлаш тарзини, кадр-қимматини, олийжанобликни, саҳийлик ва фидоийликни назарда тутди. Шунини алоҳида қайд қиламизки, маълумки, қадимий жамиятда «элеветерия» тоифаси Афина полисининг «табиатан эркин» бўлган фуқароларининг чекланган доирасига тегишли бўлган. Куллар, барбарлар (чет элликлар), шунингдек, «паст» касблар вакиллари (савдогарлар, ҳунармандлар) ҳаёти «Элеветерикон» дея ҳисобланмаган. Ҳатто Афинанинг халқ йиғилишлари ўтказиладиган марказий майдони ҳам «эркин майдон» деб номланган - у ерга на куллар, на савдогарлар ва на бошқа «паст табақа»ларга кириш рухсат берилмаган.

Полиснинг манфаатлари ва қадриятларини ҳимоя қилишга қаратилган эркин, ишонтирувчи нутқ Қадимги Юнонистонда инсон муносабатларини тартибга солувчи, инсон ҳаётининг яхши, қувончли ва абадий ёшлик бошланишини ўзида мужассам этган хайрихоҳ маъбуда Пейто образида илоҳийлаштирилган. Шу нарса характерлики, «қалбларни сўзлар билан жалб қилиш» илоҳий қобилятига эга бўлган инсонларга, полис ҳаётининг тубдан муҳим масалаларини ҳал қилишда ёрдам берганликлари учун ҳеч қандай пул мукофоти берилмагандир. Сўз эркинлиги маърузачиларнинг тўлов эвазига эмас, балки виждонлари билан гапирганларнинг атрибути сифатида қаралган.

Қадимги файласуфларнинг эркинлик ҳақидаги рационал-назарий ғоялари дастлаб адо-

лат ва қонун таълимоти билан боғлиқ бўлган. Шундай қилиб, Демокритнинг фикрига кўра, эркинлик “ҳақиқатда” ҳаётдир, ҳақиқат эса ўз навбатида, табиатда мавжуд бўлган нарсадан, ҳақиқий воқеликдан иборат бўлиб – “умумий фикр” нинг сунъий, инсоний муносабатидан фарқ қилади[1]. Демокрит томонидан табиатга мувофиқлик адолат мезонлари ва эркинлик шарти сифатида қаралган. Эркинлик ҳақидаги ушбу барча ғоялар биргаликда инсоният мавжудлигининг энг оқилона ва мақсадга мувофиқ тузилиши масаласи сифатида илгари сурилган фуқаролик жамияти масаласи билан чамбарчас боғлиқдир. “Фуқаролик жамияти” атамасининг ўзи “фуқаролар жамияти” (ҳар қандай жамият шундай) эмас, балки “фуқаролар учун тегишли шароитлар яратадиган жамият” деб талқин қилиниши керак. “Н.И. Матузов фуқаролик жамиятида деб ёзади : шахснинг асосий ҳуқуқлари ва эркинликларини, демократия, тенглик, ахлоқий ва маданий қадриятлар ва адолат идеалларини тўсиқсиз амалга ошириш учун зарур шароит ва муҳит яратилади”[2].

Сўз эркинлиги - бу одамнинг ҳар қандай тарзда ўз фикрлари ва эътиқодларини оммавий равишда ифода этиш, уни оммага эълон қилиш, тарқатиш қобилиятидир. Аммо, сиёсий янгиликларни қўшниси билан ошхонада муҳокама қилиш ва журналистнинг телевизорда гаплашиши ўртасида фарқ борлигини тушунишимиз керак. Шунинг учун ҳам бир кишининг бошқа одам билан ҳар қандай масалада юзма-юз бир марталик ва тасодифий мулоқоти одамнинг бир гуруҳ одамлар олдида мунтазам нутқи каби ижтимоий оқибатларга олиб келмайди. Шу сабабли, инсон сўз эркинлигининг моҳияти унинг тингловчилар билан очиқ мулоқот қилиш имкониятини амалга оширишда ётади. Сўз эркинлигининг моҳияти ҳақиқатни топишдадир. Ҳақиқатни топиш бу доимий жараёндир. Сўз - тил – фикрлаш механизм, бу онг дастуридир. Эркинлик Гегелга кўра, онг субстанциясидир, “бутунжаҳон тарихи эса эркинликни англашда ривожланиш” [3] бўлиб ҳисобланади. Миянинг фаолияти, фикрлаш, тил ёрдамида амалга оширилган, ҳақиқатни топишга қаратилган бўлиб, уни сўз эркинлигисиз амалга ошириб бўлмайди. Фикрлаш - бу атрофимиздаги дунё ва инсоннинг ўзи ҳақида маълумот тўплаш ва таҳлил қилишнинг доимий жараёнидир. Ҳақиқий (ижтимоий фойдали) ва ёлғон (ижтимоий салбий) бўлиши мумкин бўлган маълумот алмашиш учун сўз эркинлиги зарур. Нотўғри тушунилган маълумотлар ҳам инсоннинг, ҳам бутун инсониятнинг ўлимига олиб келиши мумкин. Сўз эркинлигининг моҳияти инсон ва жамият ўртасидаги барқарор алоқа каналларини таъминлашдан иборат. Шундай қилиб, сўз эркинлигининг моҳияти инсон ақли ҳақиқатни топиш дастурини амалга ошириш учун инсон ва жамият ўртасида барқарор каналлар орқали рўй берадиган ҳақиқатни (ижтимоий фойдали) маълумотларни тўплаш, таҳлил қилиш ва алмаштиришнинг узлуксиз жараёнини таъминлашдан иборат. Илмий-техник тараққиёт даврида сўз эркинлиги ёрдамида инсоният коллектив интеллектнинг ривожланишига синергетик таъсир кўрсатади.

А.В. Оболенский томонидан берилган таърифга кўра, “замонавий фуқаролик жамияти бу - ижтимоий хилма-хиллик ва ўзаро бағрикенглик, ихтиёрий ижтимоий ҳамкорлик, ривожланган оммавий мулоқот маданияти ва жамоатчилик фикрини билдириш маданияти бўлган жамиятидир. Аммо бу ўз ўрнида ҳеч ким ўз қарашларини мажбур қила олмайдиган жамиятдир, фуқаролик жамиятининг муҳолифлари эса бу унинг асосий қадриятларини қабул қилмайдиганлар ва унинг асосларини бузиш имкониятига эга бўлмаган инсонлардир.”[4] Бизнинг фикримизча, бу ерда фуқаролик жамиятида энг аниқ ва тўлиқ намоён бўладиган сўз эркинлигининг ижтимоий ва ҳуқуқий қийматининг жуда аниқ кўрсаткичлари мавжуд.

Сўз инсон учун фикрлаш қуроли, оқилона ва онгли равишда қўйилган мақсадларга эришиш воситаси сифатида хизмат қилади. Сўз эркинлигига бўлган ҳуқуқни амалда тадбиқ қилган ҳолда, биз нутқий хатти-ҳаракатларимиз билан шахснинг автоном характери ва мустақиллигини тасдиқлаймиз, дунёга ўзгача, ноёб қарашимизни ва бу дунёдаги ўрнимизни ифода этамиз.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Материалисты Древней Греции. М., 1955. С. 53-178.
2. Матузов Н.И. Гражданское общество: сущность и основные принципы // Правоведение. 1995. № 3. С. 90.
3. Гегель, Г. Сочинения : в 14 т. М. ; Л., 1935. Т. 8. С. 19.
4. Права человека как фактор стратегии устойчивого развития. М.: Изд-во НОРМА, 2000. С. 66-67.

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 33-КЎП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

(2-қисм)

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусаҳҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 31.10.2021

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000